

БЕКИТЕМ
Батыралы Сыдыков атындагы
Кыргыз-Өзбек эл аралык
университетинин илимий
иштер боюнча проректору,
т.и.д., профессор М. М. Исманов

« 16 »

2023-жыл

Б. Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек эл аралык
университетинин кыргыз филологиясы кафедрасынын кеңейтилген
жыйынынын № 2 протоколунан

КӨЧҮРМӨ

« 09 » 10 2023-ж.

Ош шаары

Катышкандар:

1. С.М. Мусаев – филология илим. доктору, профессор, КРУИАнын академиги (10.02.01);
2. Д.О. Кенжебаев – филология илим. доктору, Эл аралык Ала-Тоо университетинин профессору (10.02.01);
3. Б.Е. Дарбанов – филология илим. доктору, ЖАМУнун профессору (10.02.19);
4. Ж.Э. Элчиев – филология илим. доктору, ОшМУнун профессору (10.02.01);
5. Н.О. Турганбаев – филология илим. кандидаты, доцент (10.02.01.);
6. А.К. Жунусов – филология илим. кандидаты, доцент (10.02.01);
7. Н.Д. Тилекова – педагогика илим. кандидаты, доцент (13.00.02);
8. С.К. Эшманова – филология илим. кандидаты, доцент (10.02.01);
9. Ф.Э. Алиева – филология илим. кандидаты, доцент (10.01.01);
10. С.Т. Сарыков – филология илим. кандидаты, доцент (10.01.01);
11. У.Н. Камардинова – филология илим. кандидаты, доцент., (10.02.01);
12. З.Ж. Каразакова – педагогика илим. кандидаты, доцент (13.00.02);
13. Д.К. Саидырахимова – филология илим. кандидаты, доцент (10.02.06);
14. Н.О. Караева – филология илим. кандидаты, доцент (10.02.20);
15. Д.А. Ызабекова – филология илим. кандидаты, доцент (10.01.01);
16. Г.О. Усарова – педагогика илим. кандидаты, доцент (13.00.02);
17. Ө.Б. Алибекова – ага окутуучу;
18. М.А. Кашкариева – ага окутуучу;

19. С.Р. Акматова – окутуучу;
20. С.А. Исмаилова – окутуучу.

Күн тартибинде каралуучу маселе:

Батыралы Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек эл аралык университетинин кыргыз филологиясы кафедрасынын аспиранты Мураталиева Уркуя Тойчуевнанын «Сөздүн магиялык-кудурет күчү: риторика маселеси» деген темада 10.02.01 – кыргыз тили адистиги боюнча филология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык ишин талкуулоо.

Илимий жетекчиси – ф.и.д., академик С.Ж. Мусаев.

Жыйындын төрайымы: Б.Т.Исмаилова - ф.и.к., доцент, кыргыз филологиясы кафедрасынын башчысы

Катчы: С.К.Жусуева - ф.и.к., кыргыз филологиясы кафедрасынын улук окутуучусу

УГУЛДУ:

Төрайым, филология илимдеринин кандидаты, доцент:

Б.Т. Исмаилова: - ОшМУнун кыргыз филологиясы жана журналистика факультетинин факультеттер аралык кыргыз тили кафедрасынын окутуучусу

Мураталиева Уркуя Тойчуевнанын «Сөздүн магиялык кудурет-күчү: риторика маселеси» деген темада жазылган кандидаттык диссертациясын талкуулоо кафедранын бүгүнкү кеңейтилген отурумунун күн тартибине коюлууда. Өзүнүздөргө белгилүү болгондой, кандидаттык диссертацияны талкуулоого коюлган талаптарга ылайык кафедранын бул жыйынына филология илимдеринин доктору, профессор, КРУИАнын академиги С.Ж. Мусаев, филология илимдеринин доктору, профессорлор Д.О. Кенжебаев, Б.Е. Дарбанов, Ж.Э. Элчиев катышып жатышат.

Анда жыйынды ачык деп жарыялоо менен күн тартибиндеги маселени талкуулоого өтсөк. Алгачкы сөздү иштин жалпы мазмунун маалымдоо үчүн диссертантка 15 минуталык убакыт берели.

Изденүүчү Мураталиева Уркуя: –Урматтуу, төрайым, бүгүнкү талкуунун урматтуу катышуучулары, биздин диссертациялык ишибиздин темасы «Сөздүн магиялык кудурет-күчү: риторика маселеси» деп аталат. Уруксат берсеңиздер, иштин кыскача мазмуну менен тааныштырууга өтсөм.

Теманын актуалдуулугу. Азыркы учурда риторика грамматика, логика, стилистика, кеп маданияты, поэтика өндүү жана башка бир катар дисциплиналар менен тыгыз байланыштагы, филологиялык циклдагы илим катары гана эсептелбестен, дээрлик бардык илимдерге жана искусствонун түрлөрүнө тиешеси бар, ал гана эмес аларды өздөштүрүүнүн «кептик

инструментине» айланган өзгөчө илимий тармак, экинчи жагынан, таасирлүү, максаттуу, натыйжалуу сүйлөө чеберчилиги же искусствосу катары аныкталып жүргөндүгү белгилүү. Албетте, байыркы Грециядан башат алган классикалык риторика, монологдун теориясына негизделген оратордук искусство акырындап коомдук турмуштун түрдүү чөйрөлөрүндөгү, асыресе, маалымат айдыңындагы болуп көрбөгөндөй өзгөрүүлөр, анын ичинде инсандын коммуникативдик потенциалынын өсүүсү риториканын да табиятынын өзгөрүп-өсүшүнө өбөлгө түзгөн. Ошондой болсо дагы байыркы доордон бери келаткан «Эмнени айтуу керек?», «Кандай ырааттуулукта айтуу керек?», «Кандай сөздөрдү колдонуп айтуу керек?» деген суроолор риторикалык канон түшүнүгүнүн өзөгүн түзүп, өзгөрүүсүз кала тургандыгы талашсыз. Анткени риторика менен кошо калыптанган риторикалык канон мазмунду ойдо тутуу, ойдогу мазмунду керектүү ырааттуулукта жайгаштыруу жана аны сөз аркылуу туюндуруу өндүү ойдун кепке айланганга чейинки психофизиологиялык механизмдин этаптарын камтыган универсалдуу структура катары эсептелет. Риторикалык канон классикалык риториканын да, бүгүнкү күндөгү неориториканын да өзөгүн түзүп, оозеки кептик коммуникация процессиндеги өзгөчө актуалдуу маселелердин катарында турат. Ушул себептүү риторика Американын билим берүү системасындагы эң негизги предметтердин бири гана болбостон, ал мамлекеттик идеологиянын предметинин деңгээлине чейин көтөрүлгөн. Демек, коммуникациянын башка түрлөрү менен катар, адамзат коомунда вербалдык коммуникациянын ролунун азыркы учурдагыдай деңгээлге жетип, татаал системага айланып, тармакталышын риториканын педагогикалык риторика, юридикалык риторика, саясий риторика, аскерий риторика, дипломатиялык риторика, эвристикалык риторика, иштиктүү риторика, илимий риторика, компоративистик риторика, полемикалык риторика, манипуляциялык риторика, медиариторика, медициналык риторика, кара риторика өндүү бир катар түрлөргө бөлүнүшүнөн да көрүүгө болот. Риториканын саналып өткөн түрлөрү оратордук кептин колдонулуу чөйрөсүнө, ошондой эле оратордун кебинде баяндалган объектиге карап классификацияланган болсо, жеке риториканын айрым түрлөрү, анын ичинде кара риториканын өзүнчө түр катары аныкталышында ораторлордун психологиялык бөтөнчөлүктөрү, кептик коммуникацияда алдына койгон максаты принципалдуу мааниге ээ болот. Анткени кара риторикага: «сүйлөшүүнү каалаган нукка буруу, оппонентти, публиканы өзүнө керектүү бүтүмгө келтирүү үчүн риторикалык, диалектикалык, эвристикалык жана рабулистикалык ыкмалдарды манипуляциялык максатта колдонуу», «баарлашууну жеке мүнөзгө өткөрүү, этикалык нормаларды одоно бузуу жана оппонентти

эмоциялык тең салмактуулуктан чыгаруу менен, аны өзүнүн эркине баш ийдирүүгө, макул кылууга багытталган аракеттердин жыйындысы» деген өңдүү аныктамаларда аракеттердин баары «оратор» түшүнүгүнө түздөнтүз байланыштуу. Андыктан ак риторикада оппонентти ынандыруу, ишендирүү полемиканын, дискуссиянын эрежелерин сактоо жолу менен ишке ашырылса, ал эми кара риторикада, тескерисинче, эрежелерди эске албастан, конструктивдүү диалогдун эрежелеринин бузуу, кептик коммуникация процессинде колдонулуучу бардык ык-амалдарды ылгабай колдонуу жолу менен жеңишке жетүү максаты коюлат.

Күнүмдүк турмушта демагогия, псевдологикалык технологиялар, вербалдык агрессия, манипуляциялык амалдар, рабулистика, софистика өңдүү ык-амалдардын кайсы бирин анын кара риторикага мүнөздүү экендигин билбей же андабай колдонгондугубздун өзү кара риториканын биздин коомдук турмуштагы кептик реалдуулук экендигин айгинелейт. Демек, мындай кептик реалдуулук катары эсептелген кара риториканын теориялык жана практикалык маселелерин изилдөөгө арналга биздин ишибиздин темасынын **актуалдуулугун** төмөндөгүдөй жагдайлар аркылуу негиздөөгө болот:

- кара риторикага кыйыр байланышкан айрым бир эмгектерди эске албаганда, анын кыргыз тил илиминде атайын изилдөөнүн объектиси болбогондугу;
- коомдук жашоонун ар кандай чөйрөлөрүндө активдүү колдонулган псевдологикалык технологиялар, манипуляциялык амалдар, рабулистика, софистика өңдүү ык-амалдардын чеги, түрлөрү ажыратылып, конкреттүү тилдик фактылардын мисалында каралбагандыгы;
- кыргыз тил илиминде текст система-структуралык, семантика-функционалдык, лингвопрагматикалык анализдердин объектиси катары лингвистикалык, лингвостилистикалык, филологиялык өңүттөрдөн талдоого алынганы менен, тексттин риторикалык түзүлүшүнө талдоо жүргүзүлбөгөндүгү;
- көркөм текстке риторикалык талдоонун жүргүзүүгө арналган илимий изилдөөлөрдүн жоктугу;
- кара риторикадагы кептик стратегиялар менен тактикалардын реализацияланышында, кептик жүрүм-турумдун өзгөчөлүктөрүнүн текстте чагылдырылышында, псевдологикалык технологиялардын, вербалдык агрессия, демагогия, рабулистика, софистик өңдүү амалдардын ишке ашуусунда риторикалык фигуралардын маанисинин ачылып берилбегендиги.

Изилдөөнүн максаты. Жалпы риториканын биздин ишибизге байланышы бар айрым өзөктүү маселелерин, ошондой эле кара риториканын негизги стратегиялары менен тактикаларына, принциптерине, манипуляциялык ык-амалдарынына, псевдологикалык технологияларына байланышкан маселелерин кыргыз тилинин факты-материалдарынын негизинде изилдөө ишибиздин негизги максаты катары эсептелет.

Бул максатты жүзөгө ашыруу үчүн төмөнкүдөй милдеттер коюлду:

1) жалпы риториканын, анын ичинде кара риториканын теориялык жана практикалык маселелеринин жалпы тил илиминде, түркологияда жана кыргыз тил илиминде изилдениш абалына, алардагы концептуалдуу көз караштарга, илимий адабияттарга сереп жүргүзүү;

2) жалпы риториканын алкагында каралчу негизги, базалык түшүнүк-категорияларды, ораторлорду түрлөргө бөлүштүрүүнүн принциптерин, прецеденттүүлүк кубулушунун конкреттүү тилдик иллюстрациялардын мисалында изилдөө;

3) кара риториканын максаты, колдонулуу чөйрөсү, принциптери, суггестивдик лингвистика менен болгон байланышы, кептик стратегиялардын типологиясы, манипуляциялык ык-амалдар өндүү теориялык негизги маселелерди кыргыз тилиндеги көркөм жана медиатексттердин мисалында иликтөө;

4) текстке риторикалык талдоо жүргүзүүнү кыргыз тилиндеги көркөм тексттердин мисалында көрсөтүү жана медиатексттерден алынган мисалдар аркылуу элокуция, кептик фигуралардын кара риторикада колдонулушу өндүү маселелерге илимий негизде илик жүргүзүү.

Коргоого коюлуучу негизги жоболор:

1. Кара риторика классикалык риториканын контекстинде жаралып, демагогия, рабулистика, софистика өндүү манипуляциялык ык-амалдардан башат алып, өнүгүп-өзгөрүп келгендиги башка тилдик фактылардан тышкары, фольклордук чыгармалардын үлгүлөрүнөн ачык көрүнөт.

2. Айрым түрк тилдеринде, анын ичинде кыргыз тил илиминде риторикага салыштырмалуу кеп маданияты жана стилистика багытындагы изилдөөлөрдүн басымдуулук кылышы орус тил илиминин таасири аркылуу түшүндүрүлөт. «Кеп маданияты» түшүнүгү орус окумуштуулары тарабынан киргизилген, орус тил илимине гана мүнөздүү феномен болуп эсептелет.

3. Кара риторикадагы кептик стратегиялар менен тактикаларды, манипуляциялык ык-амалдарды, псевдологикалык технологияларды реализациялоодо риторикалык фигуралар өзгөчө мааниге ээ болот.

4. Кыргыз тил илиминде тексттерге, анын ичинде медиатексттерге да риторикалык анализ жүргүзүү зарылдыгы Кыргыз Республикасында болуп жаткан саясий процесстердин таасири астында саясий риториканын,

полемикалык риториканын, манипуляциялык риториканын, медиариториканын актуалдашуусу аркылуу да түшүндүрүлөт.

Иштин көлөмү жана түзүмү. Диссертациялык иш киришүүдөн, үч баптан, корутундудан жана пайдаланылган адабияттардын тизмесинен турат. Иштин жалпы көлөмү 183 бетти түзөт.

Иштин 1-бабы «Кара риториканын теориялык маселелеринин изилдениш ал-абалына жалпы сереп» деп аталып, бул бапта жалпы тил илими жаатында жалпы риторикага, анын ичинде кара риторикага тиешелүү маселелердин теориялык өңүттөн изилдениши каралган. Ошону менен эле бирге риториканын айрым маселелеринин түркологияда кеп маданиятынын алкагында изилденишине аталган бапта орун берилген.

Атап айтканда, айрым түрк тилдеринде, анын ичинде казак, өзбек тилилимдеринде риториканын өзөктүү маселелеринин изилденишине сереп жасалган. Баптын соңку параграфында кара риториканын кыргыз тил илиминде изилденишине илик жүргүзүлгөн. Кара риториканын элементтери, анын айрым формалары сөз өнөрүнөн, асыресе, фольклордук чыгармалардан, атап айтканда, каргыштардан, магиялык поэзиянын алкагында айтылган суггестивдик тексттерден башат ала тургандыгы баса белгиленип, теориялык материалдардын мазмунуна ылайык, айтыштардан, каргыштардан алынган тилдик иллюстрациялар талданып, төмөндөгүдөй тыянактар чыгарылган:

- Риторика илим жана искусство катары байыркы Грециядан башат алгандыгы белгилүү. Ал эми риториканын маселелерин теориялык өңүттөн карап, илимий негизде, рационалдуу түшүндүрүү аракети риториканын тарыхы боюнча жазылган айрым адабияттарда Эмпедокл тарабынан жасалгандыгы айтылса, айрым адабияттарда риторика боюнча биринчи трактат Эмпедоклдун шакирти, саясий оратор, жактоочу Коракска таандык экендиги туурасында маалымат берилет. Андыктан риториканын тарыхын изилдеген басымдуу көпчүлүк окумуштуулар Кораксты риториканы изилдеген биринчи теоретик-окумуштуу катары эсептешет.
- XIX кылымда орус тил илими жаатында риториканы схоластикалык, турмуштук негизи жок, кепти ашыкча шөкөттөгө байланышкан керексиз илим катары чечмелөө, кабылдоо тенденциясы күч алган. Риториканы бир тараптуу сындап чыккан окумуштуулардын сап башында белгилүү орус тилчи-окумуштуусу А.А. Потебня турган. Мындай жагдайдын таасири астында орус тил илиминде риториканын ордуна кеп маданияты жана стилистика багытында изилдөөлөр жүргүзүлгөн.
- Түркологияда кара риторикага байланышкан маселелер туурасында сөз кылганда, анын айрым формаларынын сөз өнөрүндө, асыресе,

фольклордук чыгармаларда, атап айтканда, каргыштарда, магиялык поэзиянын алкагындагы суггестивдик тексттерде кезиге тургандыгын эске алуу шарт.

- Кара риториканын демагогия, псевдологикалык технологиялар, вербалдык агрессия, манипуляциялык амалдар, рабулистика, софистика өңдүү ык-амалдары биздин фольклордук чыгармаларыбызда, маселен «акыйнек айтышуу», «кордоо айтыш», «каргыш» өңдүү жанрлардан тышкары, эпикалык чыгармаларда да жашап келген.

Иштин «Изилдөөнүн материалдары, методдору, принциптери жана базалык түшүнүктөрү» деп аталган II бабында изилдөөнүн объектиси, предмети, методдору, өңүттөрү аныкталып, теориялык, иллюстративдик материалдары жана булактары, жалпы жана жеке риторика, ораторлорду түрлөргө бөлүштүрүүнүн принциптери, риторикалык базанын түшүнүк-категориялары көрсөтүлүп, төмөндөгүдөй тыянак-натыйжалар алынды:

- Теориялык өңүттөн алып караганда, изилдөөнүн материалдары катары ар кандай турмуштук кырдаалдардагы кептик жүрүм-турумдун жалпы мыйзам ченемдүүлүктөрү жана кептин таасирин арттыруу үчүн аларды колдонуунун практикалык мүмкүнчүлүк, көндүмдөрү жалпы риториканын маселелери катары каралган. Ошону менен эле бирге жалпы риториканын: 1.риторикалык канон;2.эл алдына чыгып сүйлөө (ораторика);3.талаш-тартышка катышуу;4.аңгемелешүү; 5.күнүмдүк сүйлөшүүнүн риторикасы; 6. этнориторика – деген өңдүү бөлүмдөрүнө токтолуп, аталган ар бир маселени ар тараптуу изилдөөгө алган В.И. Аннушкин, Ю.В.Рождественский, Н.Б. Мечковская, Т.В. Анисимова, Е.Г. Гимпельсон, Н.А. Безменова, В.А. Гофман, А.К. Михальская, С. Ф. Иванова, О.А. Баева, Д. Вайссман, Л. Г.Павлова, К. Бредемайер өңдүү ж.б. бир катар окумуштуулар тарабынан сунушталган теориялык жол-жоболор, илимий концепциялар изилдөөнүн негизги теориялык материалдары катары иликтенген.
- Изилдөөнүн объектиси катары кара риторикадагы стратегиялар, кептик тактикалар, манипуляциялык ык-амалдар, псевдологикалык технологиялар эсептелет. Ал эми предмети катары риторикалык фигуралар, көркөм тексттер, саясий медиатексттер тандалып алынды.
- Изилдөөнүн жүрүшүндө сыпаттама, системалаштыруу, эвристикалык, интерпретациялоо, структура-семантикалык, семантика-функционалдык, анализ,синтез, салыштыруу методдору жана лингвистикалык, лингвостилистикалык анализдердин айрым элементтери менен эле бирге, текстке риторикалык анализ жүргүзүү методу колдонулду.

- Изилдей турган маселелердин масштабына ылайык риторика жалпы жана жеке болуп бөлүнүп, ал эми жеке риторика өз кезегинде, педагогикалык риторика, юридикалык риторика, саясий риторика, аскерий риторика, дипломатиялык риторика, эвристикалык риторика, иштиктүү риторика, илимий риторика, компоративисттик риторика, полемикалык риторика, манипуляциялык риторика, медициналык риторика, медиариторика, кара риторика өңдүү бир катар түрлөргө да бөлүнөт.
- Европа, орус тил илимдеринде ораторлор темпераменттик бөтөнчөлүктөргө жана алардын кебинде баяндалган объектиге, б.а., эмне жөнүндө сөз болуп жаткандыгына ылайык классификацияланган болсо, кыргыз этнориторикасында чечендик ораторлордун дареметине, шык-жөндөмүнө, сөз өнөрүн өздөштүрүү деңгээлине ылайык акыл чечен, көрөгөч чечен, кургак чечен, тил чечен өңдүү түрлөргө бөлүштүрүлүп келген.
- Риторикалык жанр кептик коммуникациянын максаты жана шарттары аркылуу аныкталган, адресаттын белгилүү бир реакциясын жаратууга багытталган форма менен мазмундун өзгөчө белги-касиеттеринин бүтүндүгүнө негизделген тарыхый жактан калыптанган риторикалык чыгарманын туруктуу тиби катары аныкталган.
- Көркөм тексттин риторикасында, диалогдук риторикада, аскерий же саясий риторикада болсун прецеденттүүлүк жазма текстти окуп жаткандардын же оозеки кепти тыңдап жаткан аудиториянын кептин объектисине болгон кызыгуусун арттыруу максатында ал жөнүндө алдына ала табышмактуу, бүдөмүк маалымат берүү, ошону менен бирге абройлуу, белгилүү инсандарга, маалымат булактарына шилтеме жасоо менен окурманды же угарманды ынандыруу, маалыматты тыгыздоо, тексттик алкактан тышкаркы маалыматка шилтеме жасоо өңдүү бир катар зарыл лингвопрагматикалык максаттарды, кептик стратегияларды ишке ашыруунун зарыл каражаты катары кызмат кылат.

Изилдөө ишибиздин III бабы «Кара риториканын тилдик табияты» деп аталат. Аталган баптакара риториканын принциптери, ык-амалдары, колдонулуу чөйрөлөрү өңдүү маселелер менен катар эле, анын жаралуу башаты, алгачкы формалары туурасында сөз болгон. Аталган маселелер менен эле катар, суггестиянын методдорунун тил илиминде колдонулушу же суггестивдик лингвистика менен кара риториканын орток проблемалары каралган. Ушул эле маселеге байланыштуу полемикалык риторикадагы бейконфронтациялык жана конфронтациялык стратегиялардын ар бирине тилдик фактылардын мисалында мүнөздөмө

берилген. Сөз болуп жаткан маселелер текстке риторикалык талдоо жүргүзүүдө риторикалык фигуралардын колдонулуш мисалында да каралган. Атап айтканда, псевдологикалык манипуляцияларга, вербалдык амалдарга көңүл бурулуп, кара риторикада аларды ишке ашыруунун каражаттары катары амплификация, климакс, антиклимакс, антитеза, атрибутизация, апозиопезис, прозиопезис, астеизм, парцелляция өңдүү жана башка риторикалык фигураларды иллюстрациялоо үчүн интернет булактарынан алынган материалдар, саясатчылардын кайрылуулары, алардын ортолорундагы полемикалык риторикага, кайым айтышууларга байланыштуу мисалдар талдоого алынып, төмөндөгүдөй тыянак-натыйжалар алынган:

- Көпчүлүк изилдөөчүлөр тарабынан кара риторика баарлашууну жеке мүнөзгө өткөрүү, этикалык нормаларды одоно бузуу менен оппонентти эмоциялык тең салмактуулуктан чыгаруу менен, аны өзүнүн эркине баш ийдирүүгө, макулдатууга багытталган аракеттердин жыйындысы катары да түшүндүрүлөт.
- Айрым окумуштуулар белгилегендей, кара риторика риториканын антиподу же «суррогаты» эмес. Ак риторика менен кара риториканы, образдуу айтканда, бир өзөктөн өсүп чыккан эки бутакка салыштырууга болот. Анткени риториканын «ак» жана «кара» деп бөлүштүрүүнүн өзү салыштырмалуу мүнөзгө ээ болуп, түпкүлүгүндө алар, параграфтын башында айтылгандай, философиялык өңүттөн караганда, карама-каршылыктардын бүтүндүгү жана алардын күрөшү катары каралышы шарт.
- Суггестиянын методдорунун тил илиминде колдонулушу суггестивдик лингвистиканын жаралуусун шарттаган. Ал эми кара риторика суггестивдик лингвистиканын алкагында да каралышы ыктымал. Суггестиянын кара риториканын коммуникативдик-когнитивдик негизин түзө тургандыгы ишендирүү (внушение) кара риториканын стратегиялык максаты катары эсептелери аркылуу түшүндүрүлөт. Кара риторикада жеке бир адамды же адамдардын белгилүү топторун ишендирүү, ынандыруу, максатында өзүнө керектүү бүтүмгө келтирүү үчүн риторикалык, диалектикалык, эристикалык жана рабулистикалык ык-амалдарды манипуляциялык максатта колдонуу алдыңкы планга чыгат.
- Окумуштуулар риторикадагы кептик стратегияларды классификациялоодо кооперативдик жана кооперативдик эмес стратегиялар деген терминдерди колдонушса, айрымдары полемикалык риторикада, негизинен, бейконфронтациялык жана конфронтациялык стратегия деген эки түргө бөлүп карашат: 1. Бейконфронтациялык стратегия аркылуу кептик коммуникацияга же диалогго кирген

тараптар өз кызыкчылыктарынын тең салмактуулугун сактоо менен, өз максаттарына жетишет. Б.а., бул стратегия диалог куруп жаткан тараптардын ортосундагы компромиссти камсыздоого багытталган; 2. Конфронтациялык стратегия конфликттик жагдайларды жаратууга багытталып, ал манипуляциялык тактикалар аркылуу реализацияланат. Бул стратегия, эң оболу, диалог жүргүзүүнүн агрессивдүү формасына негизделип, анда кептик коммуникациянын катышуучуларынын ортосундагы кастык мамиле жашырылбай, ачык түргө өтөт.

- Вербалдык жана псевдологикалык манипуляциялардын катарына кирген «рационалдуу аргументацияны келтирүүдөн качуу», «жалган себепти аргументация катары келтирүү», «жалган аналогия», «негативдүү маанидеги божомол ойлор, кыйытмалар» аркылуу жүргүзүлгөн манипуляция, «ирония, какшык аркылуу басынтуу», «жалган түшүндүрүү» (псевдообъяснение), «жалган жыйынтык» (ложный вывод), «өзгөчө мотивтерге кыйытып толук айтпай коюу» (недосказанность с намеком на особые мотивы) ошондой эле «жалган макул болуу» (псевдосогласие), жалган сый көрсөтүү (псевдоуважение) өңдүү манипуляциялардын прагматикалык табияты көркөм чыгармалар менен саясий медиатексттерден алынган үзүндүлөрдүн мисалында иллюстрацияланып берилген.
- Текстке риторикалык талдоо жүргүзүү аркылуу “көркөм текстке риторикалык талдоо” деген түшүнүк пайда болуп, анын өзүнчө багыт катары чеги жана интердисциплинардык мүнөздөгү маселелери атайын изилдөөлөрдүн объектисине айланган. Анткени көркөм чыгарма искусствонун башка түрлөрүнөн айырмаланып, оратордук кеп менен орток каражатка ээ. Ал каражат – тил. Ал эми көркөм текст илим менен искусствонун чегиндеги полифониялык структурага ээ объект катары эсептелет.
- Риторикалык түзүлүшүнүн ар кандай аспектилерине мүнөздүү маселелерди, атап айтканда, кеп аркылуу таасир этүүнүн түрдүү ыкмаларын, кептик стратегиялар менен тактикалардын реализацияланышын, кептик жүрүм-турумдун өзгөчөлүктөрүнүн текстте чагылдырылышын, ошондой эле риторикалык фигуралардын жана стратегемалардын колдонулушун аныктоо менен, алардын аткарган кызматына түз байкоо жүргүзүү мүмкүнчүлүгү түзүлөт. Тексттерге риторикалык анализ жүргүзүү көндүмдөрүн калыптандыруу коммуникативдик компетенциянын маанилүү талабы катары эсептелет.
- Изилдөө ишинин соңку параграфтарында манипуляцияларга, вербалдык амалдарга көңүл бурулуп, кара риторикада аларды ишке ашыруунун каражаттары катары амплификация, климакс, антиклимакс,

антитеза, атрибутизация өңдүү жана башка риторикалык фигураларды иллюстрациялоо үчүн интернет булактарынан алынган материалдар, атап айтканда, саясатчылардын кайрылууларына, алардын ортолорундагы кайым айтышууларга байланыштуу тилдик иллюстрациялар талдоого алынган.

Төрайым, филология илимдеринин кандидаты, доцент Б.Т. Исмаилова: – Эми диссертантка суроолорунуздар болсо берсеңиздер. Сунуш-пикирлерди суроолордон кийин билдиребиз.

Филология илимдеринин доктору, ЖАМУнун профессору Б.Е. Дарбанов: - Изденүүчү Уркуя Тойчувна, менде мындай суроолор бар:

1. Диссертациянын максатын конкреттештирип көбөйтсө болобу?
2. Диссертациянын натыйжаларына токтолуңуз.

Изденүүчү У. Мураталиева: - Сурооңуз үчүн ыракмат.

1-суроого жооп: Диссертациянын максатын конкреттештирсе болот. Эске алабыз, агай.

2-суроого жооп: Азыркы илимий адабияттарда риторика бир катар дисциплиналар менен тыгыз байланыштагы, дээрлик бардык илимдерге жана искусствонун түрлөрүнө тиешеси бар, ал гана эмес аларды өздөштүрүүнүн “кептик” инструментине айланган өзгөчө илимий тармак, экинчи жагынан, таасирлүү, максаттуу, натыйжалуу сүйлөө чеберчилиги же искусствосу катары аныкталып жүргөндүгү белгилүү. Ал эми кара риторика диалектикалык, эвристикалык жана рабулистикалык ык-амалдарды манипуляциялык максатта колдонуу жана баарлашуунун багытын каалагандай нукка багыттоо аркылуу оппонентке же публикага таасир этүү, алардын сүйлөп жаткан тарап каалаган тыянакка келүүсүн камсыз кылуу, б.а., өз алдына койгон стратегиялык максатка жетүү катары аныкталат. Андыктан кара риторикага мүнөздүү делген ык-амалдарды, манипуляциялык аракеттерди коомдук турмуштун түрдүү тармактарында активдүү колдонулган объективдүү тилдик кубулуштардын жыйындысы катары да мүнөздөөгө болот. Кара риторика риториканын бир түрү болгондуктан, биз изилдөө ишибизди жалпыдан жекеге б.а., жалпы риторикадан жеке риторикага багыт алуу менен жүргүзүү аракетин көрдүк.

Филология илимдеринин доктору, ОшМУнун профессору Ж.Э. Элчиев: - Менде төмөндөгүдөй суроолор бар:

1. Кара риторика менен кара пиардагы амалдар жөнүндө токтоло кетсең.
2. Риторикалык суроо, анын риторикага кандай тиешеси бар?
3. Риторикалык коцепцияны иштеп чыгууну кандай карайсың?
4. Ак риторикага да көбүрөөк токтолсоң болот беле?

Изденүүчү У. Мураталиева: – Сурооңуз үчүн ыракмат.

1-суроого жооп: Бүгүнкү күндө «*Ирония, какшык, мыскыл аркылуу басынтуу*» кара риториканын, кара пиардын манипуляциялык технологиялары катары социалдык тармактарда активдүү колдонулуп жаткандыгы саясий дискурстун мүнөзүнөн ачык көрүнөт. Иронияны, какшыкты, мыскылды адамды басынтуу максатында пайдалануу саясаттагы вербалдык агрессиянын жымсалданган формасы катары бүгүнкү күндө Кыргызстандагы саясат айдыңында расмий бийлик тарабынан да, оппозициялык маанайдагы саясатчылар тарабынан да активдүү колдонулуп жаткандыгын төмөндөгүдөй мисалдар аркылуу иллюстрациялоого болот. Маселен, КРнын Президенттигине 2011-жылы өткөн шайлоодо талапкер Мыктыбек Арстанбектин казино мыйзамына байланыштуу берген маегиндеги төмөндөгү сүйлөмдөрдү келтирүүгө болот:

Журналист: Мына, Садыр Жапаров айтпадыбы ошол биз акчаны алышыбыз керек мындан дагы, анткени бюджет ушул нерсеге муктаж болуп турат деп... Сиз дагы президенттикке талапкер катары баргансыз мурда. Сиздин дагы программаңыз болгон дегендей...Ушул казинонун ордуна бюджетти толтуруу боюнча Президентке кандай кеңешиңизди берет элеңиз, ушул учурдан пайдаланып?

Мыктыбек Арстанбек: Президентке кеңеш берүүгө, биринчиден, мен даабайм. Ал – өтө супер акылдуу адам. Тегерегинде супер, гипер акылдуу адамдары бар, кеңешчилери бар. Мен андайга даабайм.Но, интуициянын негизинде айтам. Арамдан башка жүздөгөн жолдору болсо керек. Сен на то и Президентсиң, ошол жолдорду тапканың үчүн. Алдыңдан чыккан адаамга эле арбалып, “Муногундан алабыз” дей берген ал – президенттик интеллект анчалык эмес да Келтирилген үзүндүдө эки аракеттин дагы манипуляциялык амалдары бар экендиги байкалат.

2-суроого жооп: Риторикалык суроо поэтикалык речтеги стилистикалык каражаттардан болуп, же каармандардын сөзү суроо түрүндө айтылат, бирок окурмандардан жооп талап кылынбайт, жооп суроонун өзүндө болот. Риторикалык суроо чыгармадагы сүрөттөөнүн эмоционалдуулугун арттырат, окурманга күчтүү таасир этет, мында интонациянын ролу өзгөчө жакшы көрүнөт. Риторикалык суроо көркөм чыгарманын бардык түрүндө, о.э. оозеки речте да арбын кездешет. Риторикалык суроонун кырдаалга карата ынандыруу максатын риторикага болгон тиешеси катары алсак болот.

3-суроого жооп: Риторикалык концепция иштелип чыкса, риторика илимде мындан да салмактуу болмок.

4-суроого жооп: Илимий ишибиздин негизги максаты кара риториканы ачып берүү болгондуктан, ак риторикага анча басым жасалбады.

Төрайым, филология илимдеринин кандидаты, доцент Б.Т. Исмаилова:— Ыракмат, дагы кимде суроо бар?

Филология илимдеринин кандидаты, доцент У.Н. Камардинова:-Менде мындай суроолор бар.

1. Көркөм тексттин риторикалык анализи кандай риторикалык критерийлердин негизинде жүргүзүлөт?
2. Жалпы жана кара риториканын маселелеринин түркологияда изилдениши, тактап айтканда, казак, өзбек, кыргыз тил илимдеринде изилдөөлөрдө кандай аракеттер болгон?
3. Риторикалык фигуралар кандай кызмат аткарат?
4. Элокуция деген эмне?

Изденүүчү У. Мураталиева: - Ыракмат.

1-суроого жооп: Көркөм тексттин риторикалык анализи төмөнкүдөй критерийлердин негизинде жүргүзүлөт:

көркөм тексттин риторикалык анализи төмөндөгүдөй критерийлердин негизинде жүргүзүлөт:

- кептин же тексттин теги, жанры жана адресаты;
- автордун алдына коюлган максат;
- кептин жаралуу жана айтылуу шарттары (орду, мезгили ж.б.);
- автор менен аудиториянын өз ара карым-катышы, мамилеси;
- конкреттүү аудиториянын өзгөчөлүгүнө ылайык кептик стратегиянын тандалышы;
- аргументтердин типтери;
- аргументациянын түрлөрү (индуктивдүү-дедуктивдүү, тануу-кубаттоо, бир жактуу-эки жактуу ж.б.);
- аргументациянын эффективдүүлүгү;
- кептин жана тексттин композициясы (анын абсолюттуу башталышы жана соңу, бөлүктөргө бөлүнүшү, алардын ортосундагы өткөөлдөр);
- көз караштардын алмашуусу (тышкы жана ички, өзүнүн жана бөтөн бирөөнүн, мейкиндик жана мезгилдик, баалоочулук ж.б.);
- кептин ар кандай типтерин колдонуу;
- кептин тактыгы, орундуулугу, көркөмдүүлүгү (фактылык, логикалык, кептик ката-мүчүлүштүктөр кетирилген-кетирилбегендиги);
- коммуникативдик мүчүлүштүктөр жана алардын келип чыгуу себептери;
- тропторду жана риторикалык фигураларды колдонуунун максаттуулугу;
- кептин жана тексттин диалогизациялануусунун ыкмалары жана каражаттары;
- кептик агрессияны туюндуруучу каражаттар;
- демагогиялык жана манипуляциялык амалдар;
- кептин даярдалуу процесси;

-кепти же текстти жалпылап баалоо.

2-суроого жооп: Жалпы риторика менен кара риториканын теориялык маселелеринин түркология жаатында изилденишинде советтик тил илиминдеги тенденциялардын таасири эске алынуусу шарт. Советтер Союзунун курамындагы түрк тилдүү элдердин тилдеринде риториканын маселелеринин изилденишинде орток тенденциялар бар экендиги байкалат. Атап айтканда, алгач риториканын маселелеринин изилденишине байланыштуу айрым бир жеке изилдөөлөр пайда болуп, андан соң Г.О.Винокур, В.В.Виноградов, С.И.Ожегов өндүү окумуштуулар тарабынан кеп маданияты түшүнүгүнүн киргизилиши менен изилдөөлөрдүн нугу кеп маданияты, норма, стилистика өндүү багыттарга бурулуп, ал эми 90-жылдардан кийин риториканын маселелеринин изилдениши кайрадан колго алынуу менен, мындай тенденция соңку мезгилдерге чейин туруктуу сакталгандыгы байкалат. Маселен, казак тил илиминде риториканын маселелери, казак тилиндеги чечен сөздөрдүн көркөмдүк табияты жана анын түрлөргө бөлүштүрүлүшүнө байланыштуу маселелер каралган алгачкы эмгек катары А.Байтурсуновдун 1926-жылы жарык көргөн “Адабият тааныткыч” эмгеги аталат. Аталган эмгекте чечендик өнөр сөз өнөрүнө кире тургандыгы белгиленип, анын ички табияты сыпатталып берилген. Ал эми казак элинин чечендик өнөрүнүн дидактикалык, философиялык маанилери Ч.Валиханов, С.Сайфулин, М.Ауэзовдор тарабынан каралгандыгы да маалым. Аталган эмгекте А.Байтурсунов чечендик сөздөрдү бешке бөлүп караган:

1. саясатка байланышкан чечендик сөздөр;
2. бийликке байланышкан чечендик сөздөр;
3. сый-урматка байланышкан чечендик сөздөр;
4. билимге байланышкан чечендик сөздөр;
5. молдолордун насаат, таалим сөздөрүнө байланышкан чечендик сөздөр

Казак фольклорунда каргыштар боюнча малымат Х.Досмухамедов тарабынан берилип, ал каргышты бата менен алкышка карама-каршы мааниде жанр катары аныктоо менен, каргыш көңүлү калган атанын уулу же кызына, молдонун динбезерлерге, уруу башынын жоо келген кезде элин саткандарга карата каргыштар айтыла тургандыгын белгилөө менен, каргыш айтылчу жана башка турмуштук жагдайларга токтолгон. Казак фольклорунда бүгүнкү күнгө дейре толук жыйналып, изилденбей келаткан жанрлардын бири – каргыштар. Мындай жагдай бир катар себептер аркылуу түшүндүрүлүп жүрөт. Негизинен, жай турмушта кабырга кайыштырган олуттуу себеп болбосо, каргыш айтууга эл тарабынан тыюу салынып келген. Андан калса, каргышты эки кишинин бири айта бербеген, аны айткан атайын адамдар болгон. Каргыш адамгерчиликке жат көрүнүш болгондуктан, элдик

оозеки чыгармачылыкты изилдөөгө алган алгачкы окумуштуулар тарабынан ага анчалык көңүл бурулбаган болуу керек.

Өзбек тил илиминде да эгемендүүлүктүн алгачкы жылдарынан тартып, кеп маданияты, норма, адабий тил багытындагы бир катар изилдөөлөр пайда болгон. Ал эми чечендик (өзб. нотиклик) өнөр, оратордук искусство кеп маданияты дисциплинасынын алкагында каралып, анын коммуникативдик аспектилерине өзгөчө көңүл бурулган эмгектерин киргизүүгө болот. Мындан тышкары өзбек тил илиминде “сухандонлик” (ораторлук), “сухандон” (оратор) деген түшүнүктөр, көбүнесе, кептин техникасына байланыштуу колдонулат. Кеп маданияты боюнча жазылган эмгектерде чечендик же ораторлук кеп төмөндөгүдөй түрлөргө бөлүштүрүлүп каралган:

- а) ижтимоий-сиёсий нотиклик (коомдук – саясий чөйрөдөгү чечендик кеп);
- б) ижтимоий-маиший нотиклик (коомдук – социалдык чөйрөдөгү чечендик кеп);
- в) суд нотиклиги (соттогу чечендик кеп);
- г) академик нотиклик (академиялык чөйрөдөгү чечендик кеп).

Өзбек тил илиминде риторика өз алдынча илим катары эмес, кеп маданиятынын маселелеринин тутумунда изилденген.

Ал эми риториканын, анын ичинде кара риториканын маселелеринин кыргыз тил илиминде изилдөөгө алынышы туурасында сөз болгондо, аталган багыттарга түздөн-түз тиешелүү болбосо да, ага ар кандай деңгээлде байланышы бар проблемаларга арналган изилдөөлөрдү атоого туура келет. Маселен, кыргыз тил илиминде риторикага, анын түрлөрүнө, анын ичинде кара риторикага байланыштуу изилдөөлөрдүн жокко эсе экендиги, ал эми стилистика, кеп маданияты өңдүү багыттар боюнча илимий эмгектердин салыштырмалуу арбындыгы орус тил илиминдеги айрым тенденциялардын тийгизген таасиринен улам болушу мүмкүн. Тагыраак айтканда, ушул баптын биринчи параграфында сөз болгондой, XIX кылымда орус тил илиминде риторикага болгон терс мамиле калыптанып, анын башында белгилүү орус тилчи-окумуштуусу А.А.Потебня тургандыгы айтылган. Андыктан риториканын альтернативасы катары “кеп маданияты” деген түшүнүктүн Г.О.Винокур, В.В.Виноградов, С.И.Ожегов өңдүү окумуштуулар тарабынан киргизилип, аталган багыт боюнча орус тил илими жаатындагы изилдөөлөр кыргыз тил илимине да таасирин тийгизбей койгон эмес. Ошол себептүү риторикага изилдөө объектиси боюнча риторикага жакын илимдер катары кеп маданияты, стилистика боюнча кыргыз тил илими жаатында бир катар изилдөөлөр болгон.

3-суроого жооп: Риторикалык фигуралар кептин көркөмдүүлүгү менен элестүүлүгүн, ошону менен эле бирге түшүнүктүүлүгүн жана жеткиликтүүлүгүн камсыз кылат.

Филология илимдеринин кандидаты, доцент А.К. Жунусов:- Кыргыз элинде байыртан бери эле кеп маданиятына маани берилген. Орус тилиндеги кеп маданияты феномен дегенге кыргыз кеп маданияты боюнча өзгөртүү киргизсе болобу?

Изденүүчү У. Мураталиева: - Сурооңузга ыракмат. Албетте болот, агай.

Төрайым, филология илимдеринин кандидаты, доцент Б.Т Исмаилова: - Башка суроолор жок болсо, пикирлерди билдирүүгө өтсөк. Диссертация менен көпчүлүгүңүздөр таанышсыздар. Каалоочулар кезек менен пикирлериниздерди билдириңиздер.

Филология илимдеринин доктору, Эл аралык Ала-Тоо университетинин профессору Д.О. Кенжебаев: - Мен да өз пикиримди билдирип коёюн. Диссертациялык иштин актуалдуулугунан шек саноого болбойт. Эпиграф эң сонун келтирилген. Классикалык риториканын тарыхына кайрылган. Риторикалык талдоо деген жаңылык киригизди. Диссертант көп жылдан бери бул теманын үстүндө иштеп келгендигин иштин мазмуну далилдеп турат. Тил илиминде илимий-изилдөө иштерин жүргүзүүдө, окуу курстарын, окуу куралдарын иштеп чыгууда кеңири колдонууга жарактуу. Диссертациялык иш актуалдуу, системалуу жазылган, колдойм. Ишти коргоого сунуштасам болот.

Сунуштар:

- иште айрым стилдик кемчиликтер, кайталоолор бар;
- Диссертациянын аталышындагы «риторика маселеси» деген жерге «кара риторика маселеси» деп, «кара» сөзүн кошуу сунушун айтам.

Филология илимдеринин доктору, ЖАМУнун профессору Б.Е. Дарбанов:-Мага абдан жакты. Себеби тема өтө актуалдуу, бул теманын үстүндө изилдөө жок эсеп. Диссертациялык иште риторикалык маселе саясий тексттер, медиатексттер, Ч.Т. Айтматовдун көркөм чыгармасынан изилденген. Изилдөө максатына жеткен, милдеттери аткарылган, негизги жоболору ишке ашкан, диссертациялык иштин илимий жаңылыгы зор, теориялык жана практикалык мааниси бар изилдөө. Диссертациялык иштин методологиялык базасы кубаттуу: классикалык, ата мекендик, жалпы тил илиминде, түркологияда, кыргыз тил илиминде проблеманын изилдениши каралган. Ишти коргоого сунуштайм.

Сунуштар:

- мазмуну боюнча: теманын актуалдуулугун кыскартуу зарыл, изилдөөнүн милдеттерин конкреттештирип улантыш керек, иштин теориялык жана практикалык мааниси, методологиялык базасы деп аталган пункттарды кошуу зарыл, 3-баптын жыйынтыктарын кыскартуу зарыл;
- орфографиялык каталар кездешет;
- иште колдонулган терминдердин кыскача сөздүгү түзүлсө;

-автореферат кыргыз жана жана орус тилдеринде талапка ылайык жазылыш керек.

Филология илимдеринин доктору, ОшМУнун профессору Ж.Э. Элчиев: - Диссертация кыргыз тил илиминде жеткиликтүү изилдене элек темага арналган. Иш үч баптан туруп, тема кандидаттык диссертацияларга коюлчу талаптарга ылайык ачылып берилген.

I бап риториканын маселелеринин изилдениш абалын камтыса, II бапта изилдөөнүн материалдары менен методдору каралган. Ал эми III бапта кара риториканын тилдик табияты жөнүндө сөз болгон. Мында лингвистика, адабият, философия, логика, этика, психология илимдери менен катышта болгон кеңири алкактагы риторика түшүнүгүн ар тараптан ачып берүүгө аракеттер жасалган. Ар бир баптын соңунда кыскача жыйынтыктар чыгарылып, акырында жалпы корутунду берилген.

Диссертанттын темага тике жана кыйыр байланыштагы көптөгөн илимий адабияттар менен таанышкандыгы, жазуу стилинин калыптангандыгы байкалат. Түрдүү жанрдагы тексттерден үзүндүлөрдү талдоого алуу аркылуу тийиштүү пикирлерин айта алган.

Иште төмөнкүдөй негиздеги айрым кемчиликтер да кезигет:

1. Айтылган маалыматтын кайра кайталанган учурлары бар.
2. Илимий адабияттардан келтирилген шилтемелер которулуп да, которулбай да бир топ көп берилип калган.
3. Иштин жазылуу стили жакшы болгону менен, техникалык каталар учурайт.

Анткен менен бул белгиленген кемчилдиктер иштин жалпы сапатын жокко чыгара албайт, аларды оңдоп коюуга болот. У.Т. Мураталиеванын «Сөздүн магиялык кудурет-күчү: риторика маселеси» – деген аталыштагы диссертациясын 10.02.01–кыргыз тили адистиги боюнча филология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алуу үчүн коргоого сунуштоого болот.

Филология илимдеринин кандидаты, доцент У.Н. Камардинова: -

Мен да өз пикиримди билдирип коёюн. Тема туура тандалган жана бүгүнкү күндө актуалдуу. Диссертант көп жылдан бери бул теманын үстүндө иштеп келгендигин иштин мазмуну далилдеп турат. Иштин практикалык баалуулугу жогору, ар бир ыкма өз орду менен пайдаланылган. Эмгекте бир топ ийгиликтер арбын. Изилдөө максатына жеткен, милдеттери аткарылган, методологиялык базасы жетиштүү, илимий жаңылыгы салмактуу. Тил илиминде илимий-изилдөө иштерин жүргүзүүдө, окуу курстарын, окуу куралдарын иштеп чыгууда кеңири колдонууга жарактуу. Ишти коргоого сунуштасам болот.

Сунуштар:

- иште айрым стилдик кемчиликтер, кайталоолор бар;
- техникалык каталарды оңдоо зарыл.

Филология илимдерини кандидаты, доцент С.К. Эшманова:-

Изилдөөчүнүн мисал жана корутунду ойлору, ошондой эле иштин негизги жыйынтыктары, изилдөөгө коюлган максат-милдеттер толук ишке ашкандыгынын далили боло алат. Жогоруда саналган мындай пландагы изилдөөлөрдүн кыргыз тил илиминде алгачкы жолу жүргүзүлүп жаткандыгын дагы иштин жаңылыгы катары саноого толук негиз бар деп корутунду чыгаруу менен бул диссертацияны коргоого коюуга сунуштаймын.

Сунуштар:

- айрым техникалык каталардан арылтуу;
- теманын актуалдуулугун кыскартуу.

Төрайым, филология илимдеринин кандидаты, доцент

Б.Т. Исмаилова: - Атайын дисциплина боюнча изденүүчүнүн кандидаттык минимумунун кошумча программасын бекитип коелу. Мураталиева Уркуя Тойчувнанын кандидаттык диссертациясынын темасына тиешелүү теориялык суроолор каралган. Кандидаттык минимумдун кошумча программасын карап чыктыңыздар, бул тууралуу кандай пикириңиздер бар?

Филология илимдеринин кандидаты, доцент С.К. Эшманова: - Кандидаттык минимумдун кошумча программасынын мазмуну кептик реалдуулук катары эсептелген риториканын теориялык жана практикалык маселелерин камтыйт.

Төрайым, филология илимдеринин кандидаты, доцент

Б.Т. Исмаилова: - Кандидаттык минимумдун кошумча программасы кабыл алынсын.

Колго салып коелу.

Катышкандар – 20, каршы – жок, калыс – жок.

Төрайым, филология илимдеринин кандидаты, доцент

Б.Т. Исмаилова: -Талкууда айтылган сын-пикирлерди эске алуу менен коргоого сунуш кылса болот.

Талкууга 20 киши катышты, 20 киши добуш берди.

Коргоо сунуш кылды – 20, каршы – жок, калыс – жок.

Төрайым, филология илимдеринин кандидаты, доцент

Б.Т. Исмаилова:- Эгерде башка пикирлер, суроолор жок болсо, жыйынтыктасак. Эч кимде алымча-кошумча жок болсо талкууну токтотуп, сөздү изденүүчүгө берели.

Изденүүчү У. Мураталиева: - Урматтуу төрайым, бүгүнкү биздин талкууга катышып жаткан жыйындын катышуучулары, баарыңыздарга

талкууга катышып, баалуу кеп-кеңешиңиздерди бергениңиздер үчүн ыраазычылык билдирем. Өзгөчө ыраазычылыгымды илимий жетекчим С.Ж.Мусаевге жана менин рецензенттериме билдиргим келет.

Төрайым, филология илимдеринин кандидаты, доцент Б.Т. Исмаилова: - Сөз илимий жетекчиге берилет.

Филология илимдеринин доктору, профессор, КРУИАнын академиги С. Ж. Мусаев:- Теманы жана анын актуалдуулугун изденүүчү У.Мураталиева менен биргеликте эске алып тандаганбыз. Ишти талкуулоого активдүү катышканыңыздар үчүн ыраазычылыгымды билдиремин. Изденүүчү жогоруда айтылгандарды эске алып, иштин максат-милдетине карай кайрадан карап чыгат.

Төрайым, филология илимдеринин кандидаты, доцент Б.Т.Исмаилова: - Эмесе, сиздер тарабынан жогоруда айтылган пикир-бүтүмдөрдүн негизинде кафедранын кеңейтилген отурумунун токтомун кабыл алууну сунуш кылам.

Б. Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек эл аралык университетинин кыргыз филология кафедрасынын кеңейтилген отуруму

ТОКТОМ КЫЛАТ:

1. Изденүүчү У. Мураталиеванын «Сөздүн магиялык кудурет-күчү: риторика маселеси» деген темада 10.02.01 - кыргыз тили адистиги боюнча филология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазган диссертациялык иши толук аткарылып бүткөн жана Улуттук аттестациялык комиссиянын кандидаттык диссертацияларга койгон талаптарына жооп берген иш деп эсептелсин.

2. Талкууда айтылган сунуш-пикирлерди эске алуу менен У.Мураталиеванын «Сөздүн магиялык кудурет-күчү: риторика маселеси» деген темада 10.02.01 - кыргыз тили адистиги боюнча филология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазган

диссертациялык иши диссертант тарабынан жекече аткарылган, монографиялык мүнөздөгү изилдөө иши катары ачык коргоого сунушталсын.

3. Изденүүчү У. Мураталиеванын 10.02.01 - кыргыз тили адистиги боюнча филология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазган диссертациясынын атайын дисциплина боюнча кандидаттык экзаменинин кошумча программасы бекитилсин.

**Отурумдун төрайымы, филология
илимдеринин кандидаты, доцент**

**Отурумдун катчысы, филология
илимдеринин кандидаты**

Б. Т. Исмаилова

С. К. Жусуева

